

FRANCESC DANÉS

*Collegi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de Catalunya*

Ens complau ser una vegada més a la inauguració d'un nou Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat. Agraïment al Departament de Filologia Catalana de la UAB per haver comptat amb el Collegi de Doctors i Llicenciats, i, específicament, als professors Daniel Casals i Francesc Foguet, que, com a coordinadors, duen el pòndol de l'organització amb l'esforç i la pulcritud habituals.

Sent com som el col·legi dels docents, pensem que és legítimament justificada la nostra presència: com saben, la nostra activitat més destacada és la formació inicial i permanent del professorat en totes les matèries; destacadament, de llengua i literatura, i, d'una manera singular, de literatura.

Conseqüentment, estem en situació d'aportar testimonis de primera mà de quins són els interessos immediats, les necessitats, les mancances i les opinions de centenars de professores i professors que s'han acostat a les aules del col·legi per fer-hi formació. Insisteixo: sobretot formació referida a la didàctica de la literatura, que, per raons òbvies, presenta una major complexitat operativa que l'ensenyament de la llengua. Em referiré, doncs, si m'ho permeten, especialment a la didàctica de la literatura.

I, en aquest sentit, voldríem fer algunes consideracions.

Es constata per les nombroses opinions del professorat que acut a les aules del col·legi, provinent de centres universitaris diversos, que els processos formatius en matèria de literatura que han seguit en les respectives universitats presenten formats molt variables, distintes metodologies, currículums diferenciats, nivells d'exigència poques vegades coincidents, etc. Presenten coincidència, això sí, en el fet que, llevat d'algunes excepcions, la literatura a la universitat pateix encara

un tractament residual, amb una presència insuficient i una eficàcia discutible a l'hora de formar futurs professors de literatura competents. El graduat s'autoreconeix dèficits importants i no té cap altra opció, doncs, que recórrer a un exigent autodidactisme o a una formació complementària posterior als estudis universitaris. Admeto i respecto des de la més polida cordialitat, en aquest sentit, les observacions discrepants que ara mateix algú em podria plantejar.

Hem d'admetre, però, que el mal ve d'abans d'accedir als estudis universitaris als quals ja s'arriba arrossegant dèficits importants des de la secundària: pel dir del mateix professorat, pocs universitaris novells arriben llegint amb assiduïtat, ben pocs han tingut contacte sovintejat amb autors clàssics, amb autors pertanyents a la tradició literària pròpia o amb autors de la literatura universal. La seva formació literària és, doncs, precària. També al batxillerat, per tant, la literatura és residual, parlant sempre en termes generals i salvant aquells casos en què convingui admetre l'excepció. Què cal fer per redreçar-ho?

Potser hauríem de mirar cap a determinades institucions de l'àmbit polític o administratiu o cultural, cap a aquelles instàncies que tenen la facultat i la responsabilitat d'organitzar, proposar, programar, coordinar, etc.?

És a dir, la facultat de pensar en un sistema coherent, intel·ligent i eficaç que corregeixi aquest pervers pragmatisme tendencios cap a la preeminència del saber científic o cap a les destreses digitals (que no necessàriament haurien d'entrar en col·lisió amb la malaguanyada formació humanística), i, amb aquest propòsit, reorientar, aturar la davallada de la formació literària, la seva banalització.

Mentrestant, mentre esperem aquesta acció decidida, que veiem llunyana (per més que reclamem que ja comenci a ser un «afer d'estat»), als qui reconeixem i denunciem aquestes mancances ens toca anar fent la feina de «francitiradors». I mentre anem pensant i debatent quina estratègia, quines metodologies apliquem a la docència de la literatura, amb quin nivell d'exigència, en quins espais, allò que estem fent i com ho podem millorar a desgrat de les limitacions, potser fora raonable establir grans objectius, objectius nuclears, de rang superior: proposar-nos fer lectors amb capacitat de reflexió i judici crític, amb capacitat de desxifrar un text escrit i saber-lo incorporar a la pròpia

experiència vital en complicitat amb l'experiència íntima de cada autor; fer lectors literaris que tendeixin a formar-se els seus propis gustos i opinions alhora que van adquirint un coneixement crític del món i d'ells mateixos; lectors que entenguin la lectura no com un acte mecànic buit de sentit o purament acadèmic o prescriptiu, sinó com un procés per a l'enriquiment personal, etc.

I assumir que, per fer-ho, cal la inexcusable acció medidora entre el professorat i els potencials lectors. Acció medidora per ajudar a situar en el context pertinent obres i autors sense perdre's, en un reguitzell de noms, dates i detalls diacrònics que puguin resultar accessoris.

Acció medidora també per guiar els lectors en la descodificació del discurs literari que, pel seu obligat registre connotatiu, els pot presentar la dificultat d'interpretar els artificis formals, les violències lingüístiques inherents al registre literari. Sense enderiar-se, però, ni en l'historicisme ni en el retoricisme de la preceptiva literària convencional.

En aquest sentit, sortosament el rígid esquematisme formal amb què ens acostàvem fa tants anys a l'obra literària ha passat avall. Per a la seva comprensió i el seu gaudi integral, ja no calen formulacions gairebé matemàtiques ni saber detectar les funcions de Jakobson o els actants de Greimas, per citar només algunes «amenitats» extremes. Més aviat fan nosa quan es tracta de la comprensió intel·ligent, estètica, moral i política dels textos. I aquesta és la proposta vàlida.

I acabo: com saben —i a propòsit del que acabo de dir— Todorov, juntament amb col·legues il·lustres, va col·laborar a instaurar aquesta visió freda, mecànica i formalista de la literatura. Tots nosaltres ho sabem i alguns ho hem patit primer com a alumnes i com a docents més tard. En un acte de contricció sincer, Todorov escriu: «Jo vaig participar en aquest moviment; hauria de sentir-me responsable de l'estat actual de la disciplina».

I, com que se'n sentia, de culpable, rectifica amb el bellíssim allegat que constitueix el seu llibre *La littérature en péril*, que podria ser el paradigma de com potser hauríem d'entendre la literatura i la seva alta funció o una de les seves funcions fonamentals. Diu Todorov en un fragment del llibre que té el valor de la síntesi del seu pensament:

Si avui dia em pregunto per què estimo la literatura, la resposta que em ve al cap de manera espontània és: perquè m'ajuda a viure. I no crec que jo sigui l'únic que la veu així. Més densa i més eloqüent que la vida quotidiana però no radicalment diferent, la literatura amplia el nostre univers, ens incita a imaginar altres maneres de concebre'l i organitzar-lo. Tots estem fets d'allò que ens donen els altres éssers humans; la literatura obre fins a l'infinit aquesta possibilitat d'interacció amb els altres i, per tant, ens enriqueix infinitament. Ens proporciona sensacions irremplaçables que fan que el món real esdevingui més carregat de sentit i més bell. Lluny de ser un simple afegit, una distracció reservada a les persones educades, permet que cadascú respongui millor a la seva vocació d'ésser humà.

Gràcies per la seva atenció. Benvinguts al simposi. Felix jornada. Com he dit abans, potser sí amb la sensació que encara estem fent una mica de franc tiradors. Almenys mentre esperem reforços i que «l'afer d'estat» tingui acompliment i sigui finalment possible una política cultural i educativa decidida, intel·ligent i persistent en favor de la literatura, si no volem veure erosionar-se greument l'essència de la nostra llengua, el nostre patrimoni literari i, doncs, una part substancial de la nostra identitat.